

ปริทัศน์หนังสือ

***Vita:
Life in a Zone of Social Abandonment****

Biehl, João. 2005. *Vita: Life in a Zone of Social Abandonment*.
Berkeley: University of California Press.

บัณฑิต ศิริรักษ์โสภณ

นักศึกษาปริญญาโท สาขามานุษยวิทยา
คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

* บทปริทัศน์หนังสือของโจอาว บีห์ล (João Biehl (2005)) นี้ ปรับปรุงจากผลงาน
นำเสนอในรายวิชา ม. 614 มานุษยวิทยาการเมือง หลักสูตรสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา
มหาบัณฑิต สาขาวิชามานุษยวิทยา คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

วีต้า: ชีวิตในอาณาบริเวณแห่งการทอดทิ้งทางสังคม (*Vita: Life in a Zone of Social Abandonment*) เป็นงานชาติพันธุ์นิพนธ์คล้ายนวนิยายสืบสวนสอบสวนที่ดัดแปลงจากวิทยานิพนธ์ปริญญาเอกด้านมานุษยวิทยาที่ศึกษาผู้ติดเชื่อเอชไอวีในประเทศบราซิลของ โจอาว บีห์ล (João Biehl) โดยหนังสือเล่มนี้เป็นการทำงานร่วมกันระหว่าง บีห์ล นักมานุษยวิทยา และทอร์เบน เอสเคอโรด (Torben Eskerod) ช่างภาพชาวเดนมาร์ก

สังคมอุตสาหกรรมกับความเจ็บป่วยทางจิต

“วีต้า” (Vita) เป็นสถานสงเคราะห์ที่ตั้งอยู่ในปอร์โต อัลเลเกร (Porto Alegre) เมืองที่มีประชากรกว่า 2 ล้านคน วีต้าก่อตั้งขึ้นในปี ค.ศ. 1987 โดย เซ (Zé) ผู้เคยเป็นเด็กข้างถนนและพ่อค้ายาเสพติด หลังจากที่เปลี่ยนความเชื่อมานับถือคริสต์ศาสนาสายเพนเทคอสต์ (Pentecostal) เขาก็เกิดแรงบันดาลใจสร้างสถานที่ที่ทำให้คนรู้สึกเหมือนมีชีวิตใหม่และเข้าถึงพระเจ้า เขากับเพื่อนจับจองพื้นที่เชิงเขาใกล้กับตัวเมืองทางตอนใต้ของบราซิลเปิดเป็นศูนย์ชั่วคราวสำหรับบำบัดผู้ติดยาและแอลกอฮอล์ ต่อมาคนที่เข้ามาอยู่จำนวนมากเริ่มเป็นคนป่วยที่ถูกครอบครัวทิ้ง คนตกงาน และคนไร้บ้านที่ไม่เป็นที่ต้องการของสังคม

บีห์ลอธิบายว่าวีต้าคือเส้นทางสุดท้ายของคนจน พวกเขาถูกกันออกจากครอบครัวและระบบการแพทย์ กว่า 200 ชีวิตที่อาศัยอยู่ในวีต้าไม่มีสถานะทางทะเบียนราษฎร์ คนที่ทำงานในวีต้าต้องมีภาวะจิตใจที่ดีเพราะต้องพบเจอกับผู้ป่วยที่เข้ามาใหม่ในแต่ละวัน ที่นี่ไม่มีงบประมาณและอุปกรณ์ทางการแพทย์ “วีต้าเป็นงานที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความรัก ... ไม่มีใครต้องการคนเหล่านี้ แต่เป็นพันธกิจของพวกเราที่จะให้การดูแล” (Biehl 2005, 35) ภายในวีต้าเต็มไปด้วยผู้คนและเต็นท์ปลูกอยู่หลายหลัง อาคารถาวรประกอบด้วยห้องสวดมนต์ที่สร้างขึ้นจากไม้และครัวที่สร้างขึ้นชั่วคราว แต่ละคนเดินไร้จุดหมาย บางคนนอนกองลงที่พื้น ผู้หญิงนอนงอตัวอยู่ในเปล ก่อนหน้าที่จะมาอยู่ที่นี่เธอถูกญาตินำไปขังไว้ในห้องมืดหลายปี หญิงชราคนหนึ่งติดเชื่อเอชไอวีบอกวก่อนหน้านี้เธอเคยคิดจะฆ่าตัวตาย แต่ที่วีต้าเธอได้พบกับพระเจ้าและรู้สึกว่าตัวเองมีคุณค่า ห้องสวดมนต์เต็มไปด้วยผู้คนที่มาฟังพระสวด พวกเขาต้องเข้าสวดทุกวันเพื่อจะได้รับอาหารโดยต้องท้องจำบหนึ่ง

ในคัมภีร์ไบเบิลตามที่กำหนด อย่างไรก็ดี แม้วีต้าจะได้รับการนำเสนอในฐานะที่เป็นสถาน
 พื้นฟูผู้ติดยาเสพติดแต่กลับพบการระบาดของยาเสพติดในบริเวณวีต้าและหมู่บ้านข้างเคียง
 จนเป็นที่รับรู้ในหมู่แพทย์และคนภายนอกว่าวีต้าไม่อาจฟื้นฟูผู้ป่วยได้จริง และมีข่าวลือว่า
 เขี่ยกออกเงินบริจาครวมไปถึงใช้สถานที่แห่งนี้เป็นแหล่งซื้อขายยาเสพติด

ปีห์ลให้ภาพที่ทุกเวทนาของชีวิตผู้คนในวีต้า ในวีต้าไม่มีอะไรต้องซื้อขาย หลายคน
 ถือของไว้ในมือหลายอย่าง ทั้งถุงพลาสติก ขวดเปล่า นิตยสารเก่า ตุ๊กตา วิทยุที่พัง ผ้าห่ม
 มีชายคนหนึ่งหิ้วถุงพลาสติกเดินไปเดินมาทั้งวัน ในถุงเต็มไปด้วยอาหารบูดเน่าและอุจจาระ
 ขาวของในวีต้าล้วนแต่ไม่มีความยึดโยงกับโลกภายนอก ปีห์ลเล่าว่าเขาเห็นผู้หญิงคน
 หนึ่งกำลังนั่งปัสสาวะในที่โล่งแจ้ง อวัยวะเพศเปื้อนไปด้วยฝุ่นผง บนศีรษะก็เป็นแผลมีหนอง
 ขอนไช จนเอสเคอรอดช่างภาพไม่อาจทนดูและถ่ายภาพต่อไปได้ ตำรวจพบเธอบนถนนและพา
 ไปส่งโรงพยาบาล แต่โรงพยาบาลปฏิเสธที่จะรักษา หลังจากนั้นเธอจึงถูกส่งตัวมาที่วีต้า
 โรงพยาบาลมองผู้ป่วยในวีต้าเป็นเหมือนสัตว์และปฏิเสธการรักษา วีต้าเคยส่งผู้ป่วยที่เป็น
 ชายชราไปฆ่าตัด หมอทำการฆ่าตัดและยัดวัตถุบางอย่างเข้าไปในแผล ต่อมาชายชราคน
 ดังกล่าวมีอาการติดเชื้อและเสียชีวิตในที่สุด หากไม่มีเงิน พวกเขาก็เป็นเพียงแค่วัตถุที่
 ไม่สมควรได้รับการรักษา และที่แห่งเดียวที่พวกเขาจะอยู่ได้คือวีต้า ปีห์ลกล่าวว่า “หาก
 โรงพยาบาลรับผู้คนเหล่านี้เอาไว้ หมายความว่าพวกเขาต้องเป็นคนบ้า หากอยู่ตามท้องถนน
 พวกเขาก็เป็นได้แค่ขอทานหรือขอมบี่ สังคมปล่อยให้พวกเขาเสื่อมสลายเพราะพวกเขาไม่ได้
 ให้อะไรกับสังคมอีกต่อไป เฉพาะที่วีต้าที่พวกเขาจะเป็นคน” (Biehl 2001, 135) หรืออีก
 นัยหนึ่งก็คือหากพวกเขาไม่ให้อะไรกับตลาดหรือมีประสิทธิภาพทางการผลิต (productivity)
 พวกเขาไม่ใช่คน

วีต้าในฐานะที่เป็น “อาณาบริเวณแห่งการทอดทิ้งทางสังคม” (zone of social
 abandonment) จึงมีลักษณะคล้ายคลึงกับ “ค่ายกักกัน” (the camp) ในความหมายของ
 จอร์จ อากัมเบน (Giorgio Agamben (1999) ในแง่ที่เป็นอาณาบริเวณที่สภาวะยกเว้น
 ได้กลายเป็นระเบียบ/กฎเกณฑ์สำหรับการจัดการชีวิตของผู้คนในพื้นที่อย่างถาวร ผู้คนที่
 เข้ามาอยู่ในวีต้าถูกราก “ความเป็นพลเมือง” (citizenship) รวมถึงสิทธิอันพึงมีพึงได้ใน
 ฐานะพลเมืองไปเสียสิ้น และต้องเผชิญหน้ากับ “อำนาจเหนือชีวิต” (sovereignty) โดยตรง

ชะตากรรมของคนเหล่านี้ขึ้นอยู่กับคนที่เข้ามาจัดการ/บริหารวิต้า ในด้านหนึ่งวิต้าเป็นพื้นที่สำหรับการฟอกเงินและค้ายาเสพติด และคนที่ถูกมองว่าเป็นภาระของครอบครัวและสังคม จะถูกนำมาทิ้งไว้ที่นี่

เมื่อพิจารณาจากบริบททางสังคมและเศรษฐกิจของบราซิลในคริสต์ทศวรรษ 1990 คนที่ทำงานในระบบสาธารณสุขต่อสู้เพื่อออกกฎหมายยุติบทบาทของสถาบันจิตเวชและให้เครือข่ายท้องถิ่น/ชุมชนและครอบครัวเข้ามาทำหน้าที่แทน การสลายความเป็นสถาบัน (deinstitutionalization) ของระบบสุขภาพภายใต้นโยบายเสรีนิยมใหม่ได้กำจัดสถาบันที่ไร้ประสิทธิภาพและเต็มไปด้วยผู้ป่วยออกไป จึงสามารถพบเห็นผู้ป่วยทางจิตได้ทั่วไปตามท้องถนนของบราซิล ระหว่างคริสต์ทศวรรษ 1980 ถึง 1990 ในบราซิลมีผู้พยายและคนว่างงานในอัตราสูง มีการแพร่ระบาดของยาเสพติดอย่างรุนแรงในย่านคนจน ตำรวจถูกกดดันให้ต้องเร่งจัดการปัญหาเหล่านี้ หมอสอนศาสนาเริ่มเข้ามามีบทบาทดูแลผู้ป่วย ผู้เชี่ยวชาญในระบบสาธารณสุขที่กำลังตกงานเริ่มหันมาเปิดศูนย์ดูแลผู้ป่วยเหมือนวิต้าเพื่อให้บริการผู้ป่วยที่มีสวัสดิการ ในปี ค.ศ. 1976 มีศูนย์ดูแลผู้สูงอายุในฟอร์โต อัลเลเกร กว่า 25 แห่ง ก่อนจะเพิ่มเป็น 200 กว่าแห่งใน ค.ศ. 2001 กว่าร้อยละ 70 ดำเนินการในลักษณะธุรกิจโดยเน้นผู้ป่วยทางจิต คนแก่ และผู้ที่อยู่ในสภาพช่วยเหลือตัวเองไม่ได้

ปีห์ลเสนอข้อถกเถียงหลักว่าโครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ส่งผลให้ผู้คนมาอยู่ที่วิต้า บราซิลเป็นรัฐเสรีนิยมใหม่ที่เศรษฐกิจของประเทศกำลังประสบปัญหา ระบบสาธารณสุขเป็นสถาบันที่ได้รับผลกระทบอย่างรุนแรง เกิดการปฏิรูประบบสุขภาพซึ่งมาจากข้อเรียกร้องขององค์กรพัฒนาเอกชนที่เสนอให้ครอบครัวและชุมชนเป็นผู้ดูแลผู้ป่วย แทนรัฐ การผลัการะการดูแลผู้ป่วยให้ครอบครัวทำให้เกิดปัญหาเนื่องจากผู้ป่วยเหล่านั้นไม่สามารถทำงานหรือมีผลิตภาพทางเศรษฐกิจ พวกเขากลายเป็นภาระและไม่เป็นที่ต้องการของครอบครัวอีกต่อไป หลังปฏิรูประบบสาธารณสุขจึงมีคนจำนวนมากถูกทอดทิ้งและอยู่ตามท้องถนน

ปีห์ลชี้ว่าปัจจุบันมีสถานที่คล้ายกับวิต้าเกิดขึ้นหลายแห่งในบราซิล แม้คนที่จนที่สุดจะเข้าถึงการแพทย์ระดับท้องถิ่นได้ แต่คนจนเหล่านี้ต่างพัวพันกับปัญหาหลายอย่างในชีวิต การไร้บ้านและไม่มียานพาหนะพัวพันกับความรุนแรงและอาชญากรรม เช่น โจเซ ดูอาร์ตี (José

Duarte) กับภรรยาและลูกน้อยอีก 4 คน อาศัยอยู่ในกระท่อมที่ทำจากถุงพลาสติก บีห์ลพบเขากำลังทานอาหารมื้อเช้าที่จัดโดยอาสาสมัครชาวคาทอลิกเพื่อคนไร้บ้าน โจเซกกล่าวว่า “รัฐไล่พวกเรามา เงินชดเชยที่ให้อีกน้อยเกินกว่าจะซื้อที่ดินเล็กๆ ไว้อยู่ ผมขายไอศกรีมอยู่ในตัวเมือง ต้องใช้เวลาเดินทางมายังตัวเมืองถึง 2 ชั่วโมง ช่วงฤดูหนาวลำบากมาก ผมยังไม่รู้จะหาเงินจากที่ไหน ไม่รู้ว่าเด็กๆ จะกินอะไร” (Biehl 2005, 50) เขาเริ่มร้องไห้ออกมา “เด็กๆ ป่วยเพราะน้ำฝนมักซึมผ่านถุงพลาสติก ใครจะมีสุขภาพดีกันล่ะ? ไม่มีใครมีสุขภาพดีหรอก ทุกๆ วันพวกเราต้องป่วย เด็กๆ เป็นโรค เลวร้ายมาก ไม่มีการช่วยเหลือทางการแพทย์ คนที่พอมีเงินจึงยอมนั่งรถเมล์เพื่อไปต่อแถวในตอนเช้าและเข้ารับการรักษาในตอนค่ำที่บ้านพวกเราอีกแสนสกปรก ดูเด็กๆ สิ พวกเขาหิว ไม่มีเสื้อผ้า แม้แต่รองเท้าใส่ก็ไม่มี” (Biehl 2005, 50)

กรณีของ “โจเซ” คือตัวอย่างของชีวิตที่ไม่ได้อาศัยอยู่ในวิต้าและต้องดิ้นรนต่อสู้กับความจนและความยากแค้น ช่วงปลายคริสต์ทศวรรษ 1990 คนไร้บ้านหลายคนบุกrukเข้าไปอยู่ในพื้นที่สวนสัตว์ที่ถูกทิ้งร้าง บีห์ลชี้ว่าคนเหล่านี้แม้ว่ายังไม่ตายในทางชีวภาพแต่ถือว่าตายไปแล้วทางสังคม การตายทางสังคมคือการถูกกีดกันจากสถาบันการเมืองและการแพทย์ คนเหล่านี้ไม่ได้มีสถานะทางกฎหมาย จึงไม่ถือว่าเป็นพลเมือง พวกเขาถูกตีตราว่าเป็นคนบ้า พวกติดยา ขโมย และโสเภณี ครอบครัวและผู้คนทั่วไปจัดวางคนเหล่านี้ให้อยู่ในที่ที่ไม่มีใครพบ

ส่วน “ลุยส์” (Luís) หนึ่งในสมาชิกของวิต้าเคยเป็นผู้ติดยาเสพติด เขามาที่วิต้าครั้งแรกเมื่ออายุได้ 18 ปี เขามีอาการประสาทและทั่วร่างกายมีรอยแผลจากการถูกแทง ลุยส์หนีออกจากวิต้าหลายครั้ง แต่ไม่นานก็กลับมา ครอบครัวของเขาอยู่ในเมืองที่ติดกัน เขาหนีออกจากบ้านตั้งแต่อายุ 11 ปี ไม่เคยรู้สึกนับถือแม่ของตัวเองและเคยกลับไปปล้นบ้านตัวเองเสียด้วยซ้ำ เขาบอกว่าในช่วงที่เขาเป็นผู้บริหารที่นี่ให้เสรีภาพมาก ใครจะทำอะไรก็ได้ ไม่มีการควบคุมอย่างเข้มงวดเหมือนตอนนี้ แต่ช่วงที่เขาเป็นผู้บริหารไม่มีคนบริจาคเงินให้วิต้าเพราะไม่ไว้วางใจ เติ้นท์ที่อยู่อาศัยก็มักพังและมีหนูอยู่ นอกวิต้าลุยส์เป็นโจร วันหนึ่งเขาตัดสินใจไปตรวจเชื้อเอชไอวีเพราะเพื่อนรอบตัวเสียชีวิตด้วยโรคเอดส์ ผลตรวจเลือดเป็นบวก เขาได้พบกับแนร์ (Naïr) ซึ่งขณะนั้นอายุได้ 15 ปี ทั้งสองคบหากัน หลังจากนั้นก็มีลูกด้วย

กัน 2 คน และทุกคนเป็นเอดส์ ลุยส์กล่าวว่าผู้คนในวีต้าต่างติดเชื่อเอดส์กันเป็นเรื่องปกติ ไม่มีใครสนใจ การอยู่ที่วีต้าทำให้เขารู้สึกปลอดภัยและเหมือนมีบ้านเป็นของตัวเอง

คำว่า “vita” ในภาษาละตินหมายถึง “ชีวิต” (life) แม้จะเป็นอาณาบริเวณของผู้ที่ตายไปแล้วทางสังคม แต่วีต้าก็เป็นสถานที่สุดท้ายที่สร้างความหวังให้กับหลายชีวิต ที่วีต้า บีห์ลได้พบกับคาทารินา (Catarina) ซึ่งทำให้เขาตระหนักว่าในพื้นที่ที่ดูเหมือนจะเลวร้ายที่สุด กลับพบความหวังของหญิงสาวคนหนึ่งที่ยากหวนกลับไปหาครอบครัว

“พจนานุกรม” ของคาทารินา

“ที่นั่นเป็นกองขยะมนุษย์ คุณต้องไปที่นั่น แล้วคุณจะเห็นในสิ่งที่คนทำกับคน ซึ่งเป็นความหมายของมนุษย์ในทุกวันนี้” (Biehl 2005, 2) บีห์ลเริ่มทำงานในฐานะอาสาสมัครที่วีต้าครั้งแรกในเดือนมีนาคม ค.ศ. 1997 ก่อนหน้านั้นเขาเดินทางไปทั่วบราซิลเพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับคนชายขอบ/คนยากจนที่ติดเชื่อเอดส์ หลังจากบีห์ลพบคาทารินา เขาสงสัยว่าทำไมอาสาสมัครในวีต้าถึงไม่รู้จักคาทารินา ไม่รู้จักชีวิตของเธอก่อนเข้ามาอยู่ที่วีต้า ไม่รู้อะไรเกี่ยวกับเธอเลย พวกเขาบอกว่าไม่สามารถเข้าใจคำพูดของคาทารินาได้เพราะเธอ “บ้า” แม้พฤติกรรมคาทารินาจะดูไม่ปะติดปะต่อ แต่บีห์ลพบว่าคาทารินาไม่ได้สูญเสียความจำและการรับรู้ ตรงกันข้าม แม้เธอจะนั่งรถเข็น เธอพยายามพัฒนาตัวเองด้วยการยืนด้วยเท้า เธอยืนยันว่าการมาอยู่ที่วีต้าเป็นผลลัพธ์ที่เธอเองก็ไม่อาจควบคุมได้ คาทารินาถูกอดีตสามีหัวหน้านางาน หมอ พี่ชาย และน้องสาวทิ้ง สิ่งที่บีห์ลสนใจคือวิธีการที่อาณาบริเวณเหล่านี้มาเกี่ยวพันกับครอบครัว รัฐ การแพทย์ และเศรษฐกิจ เขาไม่ได้มองคาทารินาในฐานะผู้ป่วยทางจิต รวมถึงการทำงานชิ้นนี้ไม่ได้ตั้งต้นจะศึกษาตัวคาทารินาเพียงบุคคลเดียว แต่หลังจากพบกับคาทารินาก็ทำให้เขาต้องกลับมาทบทวนใหม่ คาทารินาบอกว่าเธอมีความสุขที่ได้คุยกับบีห์ล ชอบให้เขาถามคำถามต่างๆ และรอคอยว่าเมื่อไหร่บีห์ลจะกลับมา

คาทารินาเริ่มเขียนสิ่งที่เธอเรียกว่า “พจนานุกรม” (dictionary) เธอให้เหตุผลว่าเธอต้องการรู้พินคำศัพท์ เธอเขียนคำศัพท์ลงในสมุดแถวละ 1 คำ เป็นคำศัพท์เกี่ยวกับบุคคล สถานที่ สถาบัน โรค และสิ่งของ บีห์ลพบว่าคำแต่ละคำเชื่อมโยงกับชีวิตของเธอก่อน

เข้ามาอยู่ที่วีต้า ตั้งแต่เมื่อครั้งที่เธอเกิดและใช้ชีวิตในชนบท สมัยเป็นนักเรียนที่ต้องออกจากโรงเรียนกลางคันและอพยพไปทำงานในโรงงานรองเท้า และตอนที่เข้าไปรักษา แม้เรื่องจะดูไม่ปะติดปะต่อและแยกเป็นส่วนๆ ก็ตาม “ในหนังสือเรื่องราวถูกเขียนไว้อยู่แล้ว แต่ในพจนานุกรม ฉันต้องเขียนขึ้นมา ฉันเป็นคนสร้างเรื่องราวนั้นขึ้นมา คุณเข้าใจใช่ไหม?” (Biehl 2001, 212) “พจนานุกรม” เป็นกุญแจสำคัญที่บีห์ลใช้เป็นหลักฐานสืบเสาะหาเครือข่ายของผู้ที่มาสัมพันธ์กับคาทารินา ตั้งแต่ความสัมพันธ์ในระดับครอบครัว การแพทย์ รัฐ รวมไปถึงเศรษฐกิจ

บีห์ลขอข้อมูลการรักษาคาทารินาในโรงพยาบาล ประวัติการรักษาบันทึกว่าที่ผ่านมาคาทารินามีอาการเครียด จิตหลอน ซึมเศร้า มีความผิดปกติของจิต อารมณ์แปรปรวน และอาการทางจิตที่ยังระบุไม่ได้ รายงานการรักษามีความเชื่อมโยงกับคำในพจนานุกรมที่คาทารินาเขียนขึ้น บีห์ลชี้ว่าการปฏิเสธการรักษาของคาทารินาแสดงให้เห็นถึงศักยภาพที่จะกระทำการ (agency) ของเธอ ในรายงานการรักษานี้ก็ข้อมูลความพยายามหลบหนีของคาทารินาจนภายหลังจะต้องถูกมัดให้อยู่ที่เตียง คาทารินาเขียนคำว่า “Reality” และ “Operation” ในพจนานุกรม คำในพจนานุกรมมีนัยเชื่อมโยงกับอาการบกร่องของร่างกายเธอ เช่น การไม่สามารถเคลื่อนที่ได้ บาดแผลที่แขนขา ความผิดปกติของกล้ามเนื้อ คำว่า “Rheumatism” มักปรากฏขึ้นบ่อยในพจนานุกรม หลายครั้งที่คาทารินาเขียนคำศัพท์ที่สะท้อนถึงวิธีการที่คนรอบตัวจัดการกับร่างกายเธอ รวมถึงจิตเวชศาสตร์ที่เข้ามาจัดการบนร่างกาย เช่น “Mental disturbance” “Illness goes to the brain” “Takes over the head” เธอรับรู้ความจริงเกี่ยวกับร่างกายว่าเป็นผลมาจากปฏิบัติการหลายอย่างที่กระทำบนร่างกายของเธอ รายงานของแพทย์ทุกฉบับบันทึกว่าอาการทางประสาทเกิดขึ้นหลังจากเธอให้กำเนิดบุตรสาวคนที่สาม แพทย์บางคนวินิจฉัยว่าเธอมีอาการซึมเศร้าหลังให้กำเนิดบุตร เธอถูกส่งตัวไปที่โรงพยาบาล และแพทย์ก็ให้เธอทานยาระงับประสาทตลอดเวลา

หลังจากออกจากโรงพยาบาลมาอยู่บ้าน เธอจับได้ว่าอดีตสามีนอกใจ เขาจึงส่งเธอกลับไปอยู่ที่โรงพยาบาลโดยให้เหตุผลกับแพทย์ว่าอาการของคาทารินากำเริบ การรักษาคาทารินาต้องจ่ายเงิน และเมื่อครอบครัวกับโรงพยาบาลไม่ต้องการรับผิดชอบ เธอจึงต้องมาอยู่ที่วีต้า บีห์ลอธิบายถึงข้อมูลการรักษาของจิตแพทย์ มีบันทึกเหตุการณ์ที่คาทารินาถูก

หลอกให้มาที่โรงพยาบาลเพราะเชื่อว่าจะได้พบกับลูกสาว ตลอดเวลาที่เธออยู่ที่โรงพยาบาล ครอบครัวคาทารินาปฏิเสธที่จะติดต่อกับเธอหรือแม้แต่กับหมอ พวกเขาให้เบอร์โทรศัพท์และที่อยู่ปลอมกับโรงพยาบาล หมอตีความว่าการที่คาทารินาบอกว่าเธอปวดเท้าและรู้สึกว่าการที่เท้าของเธอกำลังถูกเผาไหม้เป็นอาการประสาทหลอน ทั้งที่ความจริงอาจมาจากอาการอื่นหรือเป็นผลจากการได้รับยามากเกินไป ภายใต้วิชาศาสตร์การแพทย์ (medical science) เสียงของคาทารินาในฐานะผู้ป่วยทางจิตถูกกลบลง ปีห์ลชี้ว่าอาการ “บ้า” ของคาทารินาถูกตีความผ่านศาสตร์การแพทย์ คำพูดของเธอได้ถูกทำให้เป็นโมฆะด้วยคำวินิจฉัยของแพทย์

ปีห์ลเสนอว่าชีวิตของคาทารินาและผู้คนในวีต้าเป็นเสมือน “ชีวิตที่เปลือยเปล่า” หรือ “bare life” (Agamben 1998) ซึ่งหมายถึงคนที่ถูกตัดสินว่าทำความผิด และไม่จำเป็นต้องเคารพบุคคลนั้นในฐานะมนุษย์อีกต่อไป พวกเขาเป็นผู้ที่ใครก็สามารถฆ่าได้โดยไม่มีผิด กฎหมายทำหน้าที่รับรองให้ฆ่าได้โดยคนที่ฆ่าจะไม่ถูกลงโทษ (unpunishability) แตกต่างกับพลเมือง (citizen) ที่ได้รับการรับรองและปกป้องโดยอำนาจทางการเมืองของรัฐ ถ้าหากใครละเมิดชีวิตของพลเมืองก็เท่ากับว่าละเมิดกฎหมาย และจะต้องถูกลงโทษจากกฎหมายในข้อหาฆ่าคนตาย แต่ที่วีต้าเป็นพื้นที่ที่ปลอดจากกฎหมาย พวกเขาไม่ถูกนับรวมว่าเป็นพลเมือง การจะทำอะไรกับพวกเขาจึงไม่มีความผิด

ปีห์ลพบว่าภาษาที่คาทารินาใช้พูดและเขียนใน “พจนานุกรม” เป็นภาษาที่ต่างไปจากระบบสัญลักษณ์ที่คนทั่วไปเข้าใจ การที่คาทารินาถูกขับออกจากโลกของความเป็นจริง (reality) เข้าสู่ระเบียบที่แท้จริง (the real order) ไม่ทำให้เธอตายไปจากระบบสัญลักษณ์ การเขียน “พจนานุกรม” เป็นสิ่งที่คาทารินาใช้ต่อต้านขัดขืนและยืนยันศักยภาพกระทำการว่าเธอไม่ได้เป็นบ้าอย่างที่แพทย์วินิจฉัย แม้เธอจะถูกพรากทุกสิ่งทุกอย่างไปจากชีวิตแล้วก็ตาม ภายหลังกาทารินาเสียชีวิตด้วยโรคมะชาโด-โจเซฟ (Machado-Joseph disease: MJD) ซึ่งเป็นโรคทางพันธุกรรมที่ทำลายระบบประสาทและทำให้เธอเคลื่อนไหวไม่ได้ไม่เคยมีแพทย์คนไหนวินิจฉัยว่าเธอป่วยเป็นโรคนี้ ปีห์ลอุทิศหนังสือเล่มนี้ให้กับคาทารินาในฐานะที่เป็นเพื่อนร่วมงาน เขาอยากให้เธอได้อ่านหนังสือเล่มนี้

บทส่งท้าย

ปีห์ลชี้ให้เห็นว่าความตายทางสังคมหรือ “อาณาบริเวณแห่งการทอดทิ้ง” เป็นปรากฏการณ์ที่ถูกผลิตขึ้นผ่านโครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และ “ความบ้า” การเบียดขับให้ออกไปจากสังคมที่เกิดขึ้นกับคาทารีนามาจากโครงสร้างเหล่านี้ที่ประกอบสร้างและเปลี่ยนให้คาทารีนาเป็น “คนบ้า” อย่างไรก็ตาม ชีวิตของคาทารีนาทำให้เห็นว่าภายใต้สถานการณ์ที่ดูเหมือนเลวร้ายที่สุด กลับพบกับการต่อต้านชัดเจนกับ “ความบ้า” ที่ความรู้ทางการแพทย์ยึดเยียดให้กับเธอ

งานชิ้นนี้นำเสนออย่างลุ่มลึกทั้งกลวิธีการนำเสนอผ่านการเขียนและภาพถ่าย นอกจากหนังสือเล่มนี้จะเต็มไปด้วยความเรื่องราวของผู้คนในวิต้าและชีวิตของคาทารีนาแล้ว ปีห์ลยังนำเสนอข้อถกเถียงเชิงทฤษฎีในเชิงอรรถสำหรับผู้สนใจไม่เฉพาะในวงวิชาการทางสังคมศาสตร์เท่านั้น แต่ยังรวมถึงคนทั่วไปที่ได้ประโยชน์จากผลงานของนักมานุษยวิทยาที่ได้สะท้อนชีวิตและประสบการณ์ของผู้คน อย่างไรก็ตาม งานชิ้นนี้ทำให้เกิดคำถามว่า นอกจากนักมานุษยวิทยาจะวางตำแหน่งแห่งที่ของตัวเองลงไปตำแหน่งแห่งที่ของคนอื่นเพื่อจะได้เข้าถึงความรู้สึกและประสบการณ์ทั้งหลาย นักมานุษยวิทยาควรวางตำแหน่งของตัวเองเพื่อสัมพันธ์กับปัญหาที่อยู่ตรงหน้าอย่างไร โดยเฉพาะกับผู้คนที่พวกเขาเข้าไปมีปฏิสัมพันธ์ด้วย

รายการอ้างอิง

- Agamben, Giorgio. 1998. *Homo Sacer: sovereign power and bare life*. Stanford: Stanford University Press.
- Agamben, Giorgio. 1999. *The Man without Content*. Stanford: Stanford University Press.
- Biehl, João. 2001. "Vita: Life in a Zone of Social Abandonment." *Social Text* 19(3): 131-49.
- Biehl, João. 2005. *Vita: Life in a Zone of Social Abandonment*. Berkeley: University of California Press.